

4

Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ
ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΣΤΟ ΦΑΣΜΑ ΤΟΥ ΑΥΤΙΣΜΟΥ
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

/

THE USE OF SOCIAL STORIES IN MUSEUMS
FOR VISITORS ON THE AUTISM SPECTRUM
THE CASE OF THE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM OF THESSALONIKI

Ευμορφία Τσιαμάγκα / Evmorfia Tsiamanga*

ABSTRACT

Nowadays museums have an important educational and social role and are trying to attract, not only greater number of visitors, but also people who usually do not visit them as for example people with disabilities. In order to respond to people with disabilities, museums make architectural changes and provide additional services and facilities, such as printed and electronic information material, educational programs, events and other actions. This paper refers to the characteristics of people that are in the spectrum of autism and the use of social stories within museums. It is presented a social story for the Archaeological Museum of Thessaloniki (AMTh) as well as the procedure for the creation of this social story in cooperation with the Center of Autism “Achtida”. The paper highlights the need for more social stories for people in the

*Η Ευμορφία Τσιαμάγκα είναι Μουσειοπαιδαγωγός (M.Ed.) στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας.
etsiamagka@culture.gr / tsiamagkaev@gmail.com

spectrum of autism in cultural sites as well as the need for further researches in order to find out the effectiveness of the social stories in the museums, and generally in archaeological sites.

Evmorfia Tsiamanga is Museum Educator (M.Ed.), Ephorate of Antiquities of Magnesia, Volos, Greece.
etsiamagka@culture.gr & tsiamagkaev@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα δημοσίευση γίνεται αναφορά στον κοινωνικό ρόλο των μουσείων στο πλαίσιο του οποίου επιδιώκουν την προσέλκυση όχι μόνο μεγαλύτερου αριθμού επισκεπτών αλλά και ατόμων που συνήθως δεν τα επισκέπτονται, όπως τα άτομα με αναπηρία. Για αυτό τα μουσεία προβαίνουν σε αρχιτεκτονικές αλλαγές και επιπροσθέτως στην παροχή άλλων υπηρεσιών και διευκολύνσεων, όπως παραγωγή έντυπου και ηλεκτρονικού πληροφοριακού υλικού, σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων και διοργάνωση εκδηλώσεων και δράσεων προκειμένου να μπορούν να ανταποκριθούν και στις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία. Εν τέλει φαίνεται να λαμβάνονται περισσότερο υπόψη οι ανάγκες ατόμων με κινητικές ή αισθητηριακές αναπηρίες σε σχέση με τις ανάγκες των ατόμων που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού. Το άρθρο αναφέρεται στη δημιουργία κοινωνικών ιστοριών για άτομα στο φάσμα του αυτισμού με στόχο την εξοικείωσή τους με τον χώρο του μουσείου και το περιεχόμενο της επίσκεψης σε αυτό. Γίνεται αναφορά στα χαρακτηριστικά των ατόμων που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού και τα οποία θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για να δημιουργηθεί μία κοινωνική ιστορία για την, εκ των προτέρων, εξοικείωσή τους με τον χώρο του μουσείου που σκοπεύουν να επισκεφθούν. Περιγράφεται η βασική δομή και το περιεχόμενο μιας κοινωνικής ιστορίας καθώς και ο τρόπος με τον οποίο είναι δυνατό να βοηθήσει τα άτομα στο φάσμα του αυτισμού να προετοιμαστούν για την επίσκεψη στο μουσείο, και αναλύεται ο τρόπος συγγραφής μιας αντίστοιχης κοινωνικής ιστορίας για το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης (ΑΜΘ) με βάση τις τεχνικές προδιαγραφές αντίστοιχων κοινωνικών ιστοριών. Αναφέρονται οι διορθώσεις που έγιναν με τη συνεργασία του Κέντρου Αυτισμού «Αχτίδα» και οι ενέργειες για να γίνει γνωστή η ύπαρξη του υλικού αυτού. Η δημοσίευση ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα από την εφαρμογή αντίστοιχων κοινωνικών ιστοριών και με αναφορές στη χρησιμότητά τους σε χώρους πολιτισμού ως εργαλείων που διευκολύνουν την προσβασιμότητα σε ένα νέο, άγνωστο περιβάλλον. Τέλος, σημειώνεται η αναγκαιότητα περαιτέρω ερευνών για να διαπιστωθεί ο βαθμός της αποτελεσματικότητας των κοινωνικών ιστοριών σε μουσεία και γενικότερα σε χώρους πολιτισμού.

Μουσεία και άτομα με αναπηρία

Με την πάροδο των ετών τα μουσεία προσπαθούν όλο και περισσότερο να αναδείξουν τον κοινωνικό τους ρόλο. Στοχεύουν όχι μόνο να διατηρήσουν το κοινό που, συνήθως, τα επισκέπτεται αλλά και να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες για να προσελκύσουν νέες ομάδες κοινού. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζουν και τη βιωσιμότητά τους καθώς αυξάνεται ο αριθμός των εισιτηρίων. Επιπροσθέτως, η αύξηση της επισκεψιμότητας προσελκύει χορηγίες ή εξασφαλίζει δημόσια κονδύλια, ανάλογα και με το νομικό καθεστώς το οποίο διέπει κάθε μουσείο (Γκαζή 2004· Merriman 1999· Σταματέλου 2007).

Στο πλαίσιο της προσέλευσης νέων ομάδων κοινού εντάσσεται και η προσπάθεια των μουσείων να συμπεριλάβουν στις δράσεις τους άτομα με αναπηρία ή/και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (ΑνΕΕΑ), καθώς έρευνες κοινού έχουν δείξει ότι οι ομάδες αυτές αποφεύγουν να επισκεφθούν μουσεία και γενικότερα χώρους πολιτισμού (Μουσουρή 1999). Οι προσπάθειες αυτές αποτελούν όμως και καρπό θεσμικών αλλαγών που έχουν λάβει χώρα σε διεθνές επίπεδο και επιδιώκουν να διασφαλίσουν ίσες ευκαιρίες στην πρόσβαση στα πολιτιστικά αγαθά για όλους τους ανθρώπους (Αργυρόπουλος 2015).

Στο άρθρο 3 του ν. 3699/2008 (ΦΕΚ Α΄ 199/2.10.2008) ορίζεται ποιοι μαθητές θεωρούνται ότι έχουν αναπηρία ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ως ακολούθως:

1. Όσοι για ολόκληρη ή ορισμένη περίοδο της σχολικής τους ζωής εμφανίζουν σημαντικές δυσκολίες μάθησης εξαιτίας αισθητηριακών, νοητικών, γνωστικών, αναπτυξιακών προβλημάτων, ψυχικών και νευροψυχικών διαταραχών οι οποίες, σύμφωνα με τη διεπιστημονική αξιολόγηση, επηρεάζουν τη διαδικασία της σχολικής προσαρμογής και μάθησης. Στους μαθητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες συγκαταλέγονται ιδίως όσοι παρουσιάζουν νοητική αναπηρία, αισθητηριακές αναπηρίες όρασης (τυφλοί, αμβλύωπες με χαμηλή όραση), αισθητηριακές αναπηρίες ακοής (κωφοί, βαρήκοοι), κινητικές αναπηρίες, χρόνια μη ιάσιμα νοσήματα, διαταραχές ομιλίας-λόγου, ειδικές μαθησιακές δυσκολίες όπως δυσλεξία, δυσγραφία, δυσαριθμησία, δυσαναγνωσία, δυσορθογραφία, σύνδρομο ελλειμματικής προσοχής με ή χωρίς υπερκινητικότητα, διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές (φάσμα αυτισμού), ψυχικές διαταραχές και πολλαπλές αναπηρίες.

2. Οι μαθητές με σύνθετες γνωστικές, συναισθηματικές και κοινωνικές δυσκολίες, παραβατική συμπεριφορά λόγω κακοποίησης, γονεϊκής παραμέλησης και εγκατάλειψης ή λόγω ενδοοικογενειακής βίας, ανήκουν στα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Δυσκολίες στην απόλαυση των πολιτισμικών αγαθών και στη συμμετοχή σε δράσεις πολιτισμού αντιμετωπίζουν και τα εμποδιζόμενα άτομα. Σύμφωνα με το Υπουργείο Υγείας ως εμποδιζόμενα άτομα (Ε.Α.) νοούνται:

Τα πρόσωπα εκείνα, που λόγω κάποιας προσωπικής αιτίας, ιδιαιτερότητας ή καταστάσεως ή λόγω διαφόρων φραγμών και εμποδίων που εγείρονται στο κάθε είδους περιβάλλον (φυσικό, τεχνικό, τεχνητό, κοινωνικό) εμποδίζεται η δυνατότητα και ικανότητά τους για πρόσβαση σε διάφορους χώρους, όπως δομημένο περιβάλλον (κτίρια), ελεύθερο περιβάλλον (πάρκα, πλατείες, δρόμοι πεζοδρόμια κ.α.), εργασιακό περιβάλλον κ.ά.

Ως εκ τούτου εμποδιζόμενα άτομα¹ είναι:

- τα άτομα με αναπηρίες κάθε είδους,
- τα άτομα της τρίτης και τέταρτης ηλικίας,
- οι μητέρες που μεταφέρουν στην αγκαλιά τους ή σε καροτσάκια βρέφη, νήπια ή παιδιά,
- οι γυναίκες σε κατάσταση εγκυμοσύνης,
- οι τραυματίες,
- τα άτομα με ασυνήθη ή ιδιάζουσα σωματική διάπλαση (ψηλοί, κοντοί, ευτραφείς, καχεκτικοί κ.ά.),
- τα άτομα που μεταφέρουν ευμεγέθη ή βαριά αντικείμενα,
- τα παιδιά που είναι ασυνόδευτα από γονείς ως 12 ετών και
- τα άτομα που έχουν προσωρινά προβλήματα αντίληψης, προσοχής ή κινούνται σε άγνωστο και πολύπλοκο περιβάλλον γι' αυτά (π.χ. άτομα υπό την επήρεια μέθης, τοξικών ουσιών, κρίσης άγχους, θυμού, σύγχυσης, φόβου, κάτοικοι άλλων περιοχών, χωρών κ.ά.).

Για να επιτευχθεί ο μέγιστος βαθμός προσβασιμότητας για όλες τις προαναφερόμενες ομάδες κοινού θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι αρχές του «Σχεδιασμού για Όλους» (Κάλου 2015). Ο «Σχεδιασμός για Όλους» αποτελεί παρέμβαση σε όλα τα επίπεδα: στο περιβάλλον, στα προϊόντα και στις υπηρεσίες, εξασφαλίζοντας ότι όλοι ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, δεξιοτήτων ή πολιτιστικού υποβάθρου μπορούν να συμμετάσχουν σε κοινωνικές, οικονομικές, πολιτιστικές και ελεύθερου χρόνου δραστηριότητες έχοντας τις ίδιες ευκαιρίες. Πρέπει δε να εφαρμόζεται σε όλους τους τομείς διότι οι όλοι οι άνθρωποι έχουν την επιθυμία, την ανάγκη και το δικαίωμα να είναι αυτόνομοι και να διαλέγουν τον τρόπο ζωής τους χωρίς να αντιμετωπίζουν φυσικά ή κοινωνικά εμπόδια.

Για να υπάρξει «Σχεδιασμός για Όλους»² είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη τα ακόλουθα κριτήρια:

- Να γίνεται σεβαστή η διαφορετικότητα των χρηστών. Κανείς δεν πρέπει να νιώθει περιθωριοποιημένος και όλοι πρέπει να έχουν πρόσβαση.
- Να υπάρχει ασφάλεια για τους χρήστες, ακόμη και στην περίπτωση που πάσχουν από κάποια ασθένεια ή αλλεργία.
- Να εξασφαλίζεται η λειτουργικότητα χωρίς προβλήματα ή δυσκολίες.
- Να δίνονται οι πληροφορίες με σαφήνεια, χωρίς ιδιωτισμούς.

- Να γίνεται καλή χρήση των φυσικών πηγών για να εξασφαλιστεί ότι και οι μελλοντικές γενιές θα έχουν τις ίδιες ευκαιρίες και για να προστατευτεί το περιβάλλον.

Ο «Σχεδιασμός για Όλους» εφαρμόζεται και στην εκπαίδευση και μπορεί να θεωρηθεί ως επέκτασή του. Η εφαρμογή των αρχών της Καθολικής Σχεδίασης για τη Μάθηση ξεκίνησε από την Αμερική στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και αφορούσε αρχικά αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις (Rappolt-Schlichtmann & Daley 2013). Γρήγορα όμως προχώρησαν από τις παρεμβάσεις στα σχολικά κτίρια στις παρεμβάσεις της μαθησιακής διαδικασίας. Το αποτέλεσμα ήταν οι πληροφορίες να παρουσιάζονται με ποικίλες μορφές, να εξατομικεύεται η διδασκαλία και να αξιολογείται η αποτελεσματικότητα του σχεδιασμού στο σύνολό του. Στην Καθολική Σχεδίαση το πρόγραμμα δεν τροποποιείται εκ των υστέρων, όταν προκύψει ανάγκη, αλλά σχεδιάζεται εξ αρχής με γνώμονα τη μέγιστη προσβασιμότητα όλων των παιδιών και όχι μόνο αυτών με αναπηρία.³

Στην Ελλάδα οι βελτιώσεις που αρχικά έγιναν σε αρκετά μουσεία και μουσειακούς χώρους αφορούσαν, κυρίως, την προσβασιμότητα για τα άτομα με κινητική αναπηρία (Τσιτούρη 2005). Ήδη, βέβαια, αρκετά μουσεία του εξωτερικού εφαρμόζουν εκπαιδευτικά προγράμματα και δράσεις που απευθύνονται σε αντίστοιχες ομάδες, σύμφωνα με την Γκαζή (2004). Τα προγράμματα αυτά, όπως αναφέρει η Μουσούρη (1999), διαδίδονται και εξελίσσονται συνεχώς. Το παράδειγμα μουσείων του εξωτερικού έχουν ακολουθήσει και αρκετά μουσεία στην Ελλάδα, δημόσια και ιδιωτικά.⁴ Ενδεικτικά αναφέρονται τα ακόλουθα: το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, το Ολυμπιακό Μουσείο Θεσσαλονίκης, το Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, το Μουσείο Μπενάκη, το Ελληνικό Παιδικό Μουσείο, το Παιδικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, το Μουσείο Ελληνικής Παιδικής Τέχνης, το Μουσείο Πέτρας και Μαντινάδας «Λυχνοστάτης», το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας του ΥΠ.ΠΟ.Α., το Μουσείο Αφής, το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης και ίσως και πολλά άλλα που δεν το αναφέρουν στις ιστοσελίδες τους.

Κάποια από αυτά σχεδιάζουν εξ αρχής εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε παιδιά με αναπηρία, όπως το Ελληνικό Παιδικό Μουσείο, ενώ τα περισσότερα εξ αυτών ενημερώνουν ότι είναι σε θέση να τροποποιήσουν τα ήδη υπάρχοντα όταν τους ζητηθεί. Διαφορετική προσέγγιση υπάρχει από το Ολυμπιακό Μουσείο Θεσσαλονίκης το οποίο υλοποιεί πρόγραμμα με θέμα τους παραολυμπιακούς αγώνες και στόχο την ευαισθητοποίηση των παιδιών που συμμετέχουν σε θέματα αναπηρίας.

Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η διοργάνωση ειδικών εκθέσεων. Η Οικονόμου (1999) αναφέρεται σε μία από αυτές. Το 1983, το Βρετανικό Μουσείο οργάνωσε μια περιοδική έκθεση, με τίτλο «Παρακαλώ αγγίξτε» (“Please touch”) με στόχο να προσεγγίσει άτομα τυφλά ή με σοβαρά προβλήματα όρασης και να ανταποκριθεί στις δικές τους ανάγκες. Πλέον και μουσεία της Ελλάδας σχεδιάζουν εκθέσεις λαμβάνοντας υπόψη πως στο κοινό

τους ενδέχεται να βρίσκονται και άτομα με αναπηρία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, το οποίο με γενικό τίτλο «Αγγίζοντας την τέχνη» έχει υλοποιήσει παράλληλες εκθέσεις με αντίγραφα έργων για άτομα με ολική ή μερική απώλεια όρασης.⁵ Επιπροσθέτως, μελετώντας το επίπεδο προσβασιμότητας ορισμένων μεγάλων μουσείων της Ευρώπης, διαπιστώθηκαν τα ακόλουθα:

- Στο Εθνικό Μουσείο Πράντο της Ισπανίας⁶ σχεδόν όλοι οι χώροι είναι προσβάσιμοι για τα άτομα με κινητική αναπηρία. Επίσης υφίστανται ποικίλες παροχές για άτομα με προβλήματα ακοής όπως πληροφορίες στη νοηματική ισπανική γλώσσα στα εκδοτήρια των εισιτηρίων και στις πληροφορίες. Να σημειωθεί, τέλος, ότι σχεδιάζονται εκπαιδευτικά προγράμματα για επισκέπτες με κινητικές, αισθητηριακές ή νοητικές αναπηρίες.
- Στα Μουσεία του Βατικανού⁷ αναφέρεται ότι σχεδόν όλα τα τμήματα είναι προσβάσιμα στα άτομα με κινητική αναπηρία και οι έχοντες προβλήματα ακοής μπορούν να συμμετάσχουν δωρεάν σε ξεναγήσεις στην ιταλική νοηματική γλώσσα. Επίσης διαθέτουν αναπηρικά αμαξίδια.
- Στο Βρετανικό Μουσείο⁸ αναφέρουν ότι σχεδόν όλες οι αίθουσες είναι προσβάσιμες. Υπάρχει ηλεκτρονικός οδηγός στην αγγλική νοηματική γλώσσα. Για τους έχοντες προβλήματα όρασης υπάρχουν οδηγοί με μεγαλύτερη γραμματοσειρά, δανείζονται μεγεθυντικοί φακοί και σε ορισμένες αίθουσες οργανώνονται απτικές ξεναγήσεις. Επιλεκτικά υπάρχουν λεζάντες σε γραφή Braille και αντίγραφα γλυπτών. Στο πλαίσιο της προσβασιμότητας οργανώνουν και εκπαιδευτικές δράσεις για ενήλικες με δυσκολίες στη μάθηση ή με νοητικά προβλήματα και για παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Το έργο αυτό στηρίζεται σε χορηγία του ιδρύματος «Lord Leonard and Lady Estelle Wolfson Foundation» και θα έχει διάρκεια τρία χρόνια.
- Στο Μουσείο του Λούβρου⁹ αναφέρουν ότι μια από τις κύριες προτεραιότητές τους είναι να γίνει το μουσείο πιο προσβάσιμο στα άτομα με αναπηρία. Ακολουθώντας τη νομοθεσία του 2005 για την αναπηρία στοχεύουν στην προσβασιμότητα των ατόμων με ασφάλεια και άνεση. Παρέχουν διαδικτυακά χάρτη και οδηγό για να οργανώσουν τα άτομα με αναπηρία την επίσκεψή τους. Επίσης, όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα του μουσείου, προσφέρονται δραστηριότητες σε μεμονωμένους επισκέπτες όπως απτικές και περιγραφικές επισκέψεις, περιγραφές στη γαλλική νοηματική γλώσσα, κ.λπ. Για τον λόγο αυτόν προτείνεται να ελέγξουν εκ των προτέρων, ποιες δραστηριότητες είναι προσβάσιμες στους ίδιους ανάλογα με το είδος της αναπηρίας. Για τις ομάδες επισκεπτών με αναπηρία οργανώνονται ειδικές επισκέψεις και εργαστήρια ανάλογα με την αναπηρία. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι οι επισκέπτες που αντιμετωπίζουν προβλήματα όρασης μπορούν να συμμετάσχουν σε ξεναγήσεις όπου περιγράφονται τα έργα τέχνης ή σε απτικές επισκέψεις κατά τις οποίες μπορούν να αγγίξουν επιλεγμένα έργα τέχνης. Και αντίστοιχα τα άτομα με προβλήματα ακοής

μπορούν να πάρουν μέρος σε ξεναγήσεις που γίνονται στη γαλλική νοηματική γλώσσα.

- Στο Μουσείο Επιστημών της Αγγλίας¹⁰ μια δράση με τίτλο «Early Birds and Night Owls» δίνει τη δυνατότητα σε οικογένειες με παιδιά στο φάσμα του αυτισμού να επισκεφθούν το μουσείο νωρίς το πρωί ή αργά το βράδυ. Επίσης τα νεαρά άτομα άνω των 16 ετών που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού μπορούν, είτε μόνα τους, είτε με τη συνοδεία κάποιου ενήλικα, να συμμετάσχουν σε εργαστήρια και σεμινάρια εκτός του προκαθορισμένου ωραρίου του μουσείου.
- Στο Βασιλικό Μουσείο Αεροπορίας του Λονδίνου¹¹ υπάρχει αναρτημένη στην επίσημη ιστοσελίδα του μια προτεινόμενη διαδρομή για τα άτομα στο φάσμα του αυτισμού στην οποία εντοπίζονται διάφορα είδη αεροσκαφών. Στο τέλος του φυλλαδίου μπορεί το άτομο που το συμπληρώνει να γράψει το όνομά του και την ημερομηνία που επισκέφθηκε το μουσείο. Μαζί με τη γραπτή επιβράβευση αποτελεί την ένδειξη ότι η περιήγηση ολοκληρώθηκε.
- Στο Μουσείο «Βικτώρια & Άλμπερτ» του Λονδίνου¹² διατίθενται αισθητηριακά πακέτα που βοηθούν τα παιδιά με προβλήματα όρασης να προσεγγίσουν τα εκθέματα του μουσείου κατά την επίσκεψή τους με τις οικογένειές τους.

Από τα προαναφερόμενα επιβεβαιώνεται η αρχική τοποθέτηση ότι τα μουσεία προσπαθούν να προσεγγίσουν όλο και περισσότερες ομάδες κοινού προσφέροντας υπηρεσίες, διευκολύνσεις και δραστηριότητες στις οποίες μπορούν να συμμετάσχουν άτομα με αναπηρία.

Παρά ταύτα διαπιστώνεται έλλειμμα σε σχέση με την προσέγγιση ατόμων στο φάσμα του αυτισμού τουλάχιστον σε ό,τι αφορά μερικά από τα μεγάλα μουσεία της Γηραιάς Ηπείρου, σε αντίθεση με την αντίπερα όχθη του Ατλαντικού, όπου αρκετά μουσεία διαπιστώνεται ότι προσπαθούν να προσεγγίσουν και αυτή την ομάδα κοινού. Στις δράσεις τους περιλαμβάνονται εκπαιδευτικά προγράμματα με ολιγομελείς ομάδες, συχνά εκτός του συνηθισμένου ωραρίου του μουσείου. Η εκτός ωραρίου συμμετοχή δημιουργεί την εντύπωση πως οι συμμετέχοντες δεν μπορούν να ενσωματωθούν με το υπόλοιπο κοινό, έχει όμως και τη θετική διάσταση καθώς είναι πιο εύκολο να συμμετάσχουν οι οικογένειες χωρίς τον κίνδυνο να νιώσουν ανησυχία ή ντροπή λόγω ασυνήθιστων ή αρνητικών συμπεριφορών που ενδέχεται να εμφανίσουν τα παιδιά κυρίως λόγω της πολυκοσμίας ή άλλων ερεθισμάτων του περιβάλλοντος. Σε σχετική ιστοσελίδα¹³ αναφέρονται δεκατέσσερα μουσεία των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής τα οποία μέσω των υπηρεσιών που παρέχουν είναι πιο φιλικά στα άτομα στο φάσμα του αυτισμού. Η καταγραφή τους έγινε τον Ιανουάριο του 2013 από την Lisa Jo Rudy η οποία δημιούργησε και διαχειρίζεται την προαναφερθείσα ιστοσελίδα και η ίδια αναφέρει ότι κάποιες από τις δράσεις ενδέχεται να είχαν περιορισμένη διάρκεια. Οι υπηρεσίες που προσφέρουν είναι είτε εργαλεία προσβασιμότητας, στην κατηγορία των οποίων ανήκουν και οι κοινωνικές ιστορίες, είτε προγράμματα και δράσεις. Ακόμη κάποια

μουσεία τονίζουν ότι το προσωπικό τους είναι ενημερωμένο και εκπαιδευμένο σε ό,τι αφορά την διευκόλυνση ατόμων στο φάσμα του αυτισμού κατά την επίσκεψή τους στο μουσείο.

Αυτισμός και κοινωνικές ιστορίες στα μουσεία

Ποια όμως από τα χαρακτηριστικά που έχουν τα άτομα που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού πρέπει να ληφθούν υπόψη και πώς οι κοινωνικές ιστορίες μπορούν να γίνουν ένα χρήσιμο εργαλείο για την προετοιμασία της επίσκεψης σε ένα μουσείο;

Όπως αναφέρει ο Αμερικανικός Ψυχιατρικός Σύνδεσμος ο αυτισμός χαρακτηρίζεται από ελλείμματα στην κοινωνική αλληλεπίδραση και στην επικοινωνία. Ένα άλλο χαρακτηριστικό του είναι και το περιορισμένο ρεπερτόριο συμπεριφορών (Crozier & Tincani 2005: 150).

Η επίσκεψη, επομένως, σε ένα μουσείο που αφενός μεν προϋποθέτει κοινωνική αλληλεπίδραση, αφετέρου δε επιφέρει αλλαγές στο συνηθισμένο, καθημερινό πρόγραμμα του ατόμου, μπορεί να δημιουργήσει αρνητικές ή μη αναμενόμενες συμπεριφορές. Αυτό σημαίνει ότι είναι εξαιρετικά σημαντική η προετοιμασία των συμμετεχόντων, εκ των προτέρων, για την πορεία της επίσκεψης χρησιμοποιώντας, ως επί το πλείστον, οπτικοποιημένες οδηγίες, γιατί τα άτομα στο φάσμα του αυτισμού μαθαίνουν ευκολότερα μέσω της οπτικής οδού και επιπλέον σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να απουσιάζει εντελώς η λεκτική επικοινωνία (Crozier & Sileo 2005). Στις οδηγίες αυτές ενδείκνυται να περιλαμβάνονται προειδοποιήσεις για τους χώρους που έχουν χαμηλό φωτισμό, για εκείνους στους οποίους προβάλλεται βίντεο, ταινία ή ακούγεται μουσική. Σε γενικές γραμμές, όπως αναφέρει και η Γρηγορίου (2015: 77), πρέπει να επιδιώκουμε «να κάνουμε τα πράγματα προβλέψιμα και να περιορίζουμε τις εκπλήξεις ή να προειδοποιούμε για αυτές».

Επομένως, πολύτιμο εργαλείο στα χέρια των παιδαγωγών αλλά και των γονιών μπορούν να γίνουν οι κοινωνικές ιστορίες και να βοηθήσουν στην προετοιμασία των παιδιών με αυτισμό για τις αλλαγές στο πρόγραμμά τους, ακόμη και για τις πιο μικρές, ώστε να μην αποτελούν έκπληξη. Με τον τρόπο αυτό το περιβάλλον για τα άτομα αυτά γίνεται ασφαλές και προβλέψιμο (Williams 1995).

Από τους Gray & Garand (1993) παρατίθεται ο ορισμός της κοινωνικής ιστορίας: Είναι μια σύντομη, απλή ιστορία δοσμένη από την οπτική του παιδιού η οποία περιγράφει μια συγκεκριμένη δραστηριότητα και δίνει τις οδηγίες για την αναμενόμενη κοινωνική συμπεριφορά στο πλαίσιο αυτής της δραστηριότητας (όπως αναφέρεται από Crozier & Tincani, 2005: 150, 2007: 1803· Austin 2011· Sansosti & Powell-Smith 2006· Wragge 2011). Η συγγραφή τους είναι γενικά εύκολη, ενώ υπάρχουν και ιστοσελίδες οι οποίες προσφέρουν οδηγίες αλλά και έτοιμες ιστορίες για διάφορες κοινωνικές καταστάσεις.

Αποτελούν, ως εκ τούτου, ένα ανέξοδο και αποτελεσματικό εργαλείο που υποστηρίζει και ενθαρρύνει την κοινωνική αλληλεπίδραση (Austin 2011· Wragge 2011). Σύμφωνα με την Gray (1998) η κοινωνική κατάσταση χρειάζεται να περιγραφεί με βάση τα ακόλουθα στοιχεία: πού θα λάβει χώρα, πότε θα συμβεί, ποιοι θα συμμετάσχουν και γιατί το παιδί θα πρέπει να συμπεριφερθεί με έναν συγκεκριμένο τρόπο (όπως αναφέρεται από Scattone, Wilczynski, Edwards & Rabian 2002: 535· Austin 2011). Η ίδια συνεχίζοντας αναφέρει ότι, για να περιγραφούν τα ανωτέρω αναφερόμενα στις κοινωνικές ιστορίες, χρησιμοποιούνται εικόνες καθώς και έξι βασικοί τύποι προτάσεων:

1. Περιγραφικές για να ορίσουν την κοινωνική κατάσταση και να δηλώσουν τι κάνουν συνήθως οι άνθρωποι στο πλαίσιο αυτής της κατάστασης,
2. Αντίληψης που παρέχουν πληροφορίες για τις σκέψεις και τα αισθήματα των άλλων ανθρώπων,
3. Καταφατικές που εκφράζουν μια κοινή γνώμη ή αξία,
4. Καθοδήγησης που παρέχουν οδηγίες στο άτομο για το τι πρέπει να κάνει στη δεδομένη κατάσταση,
5. Ρυθμιστικές στις οποίες χρησιμοποιούνται αναλογίες για να εξηγήσουν την κατάσταση, και
6. Συνεργατικές προτάσεις που υποδεικνύουν ποιος μπορεί να βοηθήσει το άτομο αν χρειαστεί βοήθεια στη συγκεκριμένη κοινωνική κατάσταση (Bledsoe, Myles & Simpson 2003: 290· Crozier & Tincani, 2007: 1803· Sansosti & Powell-Smith 2006: 44).

Οι κοινωνικές ιστορίες έχουν χρησιμοποιηθεί για την εκμάθηση ή βελτίωση συμπεριφορών σε διάφορες κοινωνικές καταστάσεις. Η παρέμβαση αφορά παιδιά και εφήβους (Bledsoe, Myles & Simpson 2003· Crozier & Sileo 2005· Crozier & Tincani 2005· Simpson 2005· Williams 1995). Τα θετικά αποτελέσματα από την εφαρμογή τους ενέπνευσαν αρκετά μουσεία να σχεδιάσουν και να αναρτήσουν στις ιστοσελίδες τους αντίστοιχο υλικό. Ενδεικτικά, αναφέρονται ορισμένα μουσεία που έχουν αναρτήσει στην ιστοσελίδα τους κοινωνικές ιστορίες και οδηγούς μουσείων ειδικά σχεδιασμένους για παιδιά στο φάσμα του αυτισμού όπως το Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης της Ν. Υόρκης, το Παιδικό Μουσείο της Βοστώνης, το Παιδικό Μουσείο του Πίτσμπουργκ, το Παιδικό Μουσείο του Σικάγο και τα Μουσεία του Ινστιτούτου Σμιθσόνιαν.¹⁴

Γενικά φαίνεται πως τα Παιδικά Μουσεία στις Ηνωμένες Πολιτείες πρωτοστατούν στην παραγωγή αντίστοιχου υλικού. Ενδέχεται δε να υπάρχουν και άλλα μουσεία που διαθέτουν αντίστοιχο υλικό, που, όμως, δεν το έχουν αναρτημένο στις ιστοσελίδες τους. Η περαιτέρω διαδικτυακή έρευνα έδειξε ότι ούτε και τα ελληνικά μουσεία φαίνεται να έχουν λάβει υπόψη τους τη μεγάλη αυτή ομάδα κοινού που βρίσκεται στο φάσμα του αυτισμού. Αυτό υπήρξε και το έναυσμα για τη δημιουργία μιας κοινωνικής ιστορίας και ενός αντίστοιχου φυλλαδίου για την ιστοσελίδα του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης. Ο σχεδιασμός και η υλοποίησή του εντάχθηκε στο πλαίσιο των μαθημάτων του επιμορφωτικού προγράμματος ΠΕΓΑ (Πρόγραμμα Επικαιροποίησης

Γνώσεων Αποφοίτων) με τίτλο «Η πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων» στο οποίο συμμετείχε η γράφουσα. Το πρόγραμμα αυτό οργανώθηκε από το Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας και το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών το 2015.

Η δημιουργία μιας κοινωνικής ιστορίας για το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης εδώ και πολλά χρόνια είναι ευαισθητοποιημένο στο θέμα της προσβασιμότητας. Αρχικά με τη ριζική ανακαίνιση του κτιρίου που ολοκληρώθηκε το έτος 2006 όλοι οι χώροι του έγιναν προσβάσιμοι σε άτομα με κινητικές αναπηρίες ή εμποδιζόμενα όπως π.χ. γονείς με μωρά στο καροτσάκι. Πλέον ακόμη και οι μόνιμες εκθέσεις σχεδιάζονται με γνώμονα την προσβασιμότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μόνιμη, υπαίθρια έκθεση με τίτλο «Μνήμη και ...Λίθοι» στην οποία το υλικό επίστρωσης των διαδρόμων διευκολύνει την κίνηση αναπηρικών αμαξιδίων. Επίσης, έχουν τοποθετηθεί πλακίδια όδευσης για όσους έχουν προβλήματα όρασης που όχι μόνο διευκολύνουν την κίνηση αλλά και κατευθύνουν τα άτομα σε συγκεκριμένα εκθέματα, τα οποία και επιτρέπεται να περιεργαστούν απτικά. Να σημειωθεί ότι τα κείμενα της έκθεσης είναι γραμμένα και σε γραφή Braille, στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα. Τα πλακίδια όδευσης καθοδηγούν τον επισκέπτη προς την είσοδο του μουσείου, αλλά και προς το καφέ του μουσείου. Ακόμη το μουσείο διαθέτει φυλλάδια που περιγράφουν τις μόνιμες εκθέσεις του σε γραφή Braille, στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα.

Τα προσφερόμενα εκπαιδευτικά προγράμματα του μουσείου είναι δυνατόν να τροποποιηθούν για να καλύψουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Επίσης, κατά καιρούς έχουν σχεδιαστεί νέες εκπαιδευτικές δράσεις σε άμεση συνεργασία με τους φορείς που θα το επισκέπτονταν. Αυτό συνέβη με το Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης για Άτομα με Αναπηρία (ΚΔΑΠμεΑ) Θεσσαλονίκης, το Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης για Άτομα με Αναπηρία (ΚΔΑΠμεΑ) Συκεών, το ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής Θεσσαλονίκης, το ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής Πεύκων, το ΤΕΕ Ειδικής Αγωγής Ν. Ρυσίου, την Εταιρία Σπαστικών Β. Ελλάδος καθώς και με ειδικά σχολεία. Επομένως, η πρωτοβουλία για τη δημιουργία μιας κοινωνικής ιστορίας για παιδιά στο φάσμα του αυτισμού έρχεται να συμπληρώσει τις υπόλοιπες δράσεις του μουσείου για κοινό με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Για τη δημιουργία της κοινωνικής ιστορίας για το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης αρχικά συγκεντρώθηκαν αρκετές φωτογραφίες των χώρων του μουσείου για να επιλεγούν κάποιες από αυτές για το φυλλάδιο και έγινε η γραφιστική επιμέλεια των σχεδίων που θα χρησιμοποιούνταν. Παράλληλα ξεκίνησε και η διατύπωση των κειμένων που θα συνόδευαν τις επιλεγείσες φωτογραφίες. Ακολουθήθηκαν οι τεχνικές

προδιαγραφές άλλων κοινωνικών ιστοριών (Crozier & Tincani 2005, 2007). Για τα βασικά κείμενα χρησιμοποιήθηκε γραμματοσειρά Times New Roman, σε χρώμα μαύρο, μεγέθους 14, ενώ για τους τίτλους της πρώτης σελίδας χρησιμοποιήθηκε μέγεθος 18 και 16 αντίστοιχα. Στο υποσέλιδο υπάρχει αρίθμηση. Τα βήματα της κοινωνικής ιστορίας και αντίστοιχα της επίσκεψης στο μουσείο αποτελούνται από δύο έως τέσσερις προτάσεις που είναι και το σύνθημα (Kuttler, Smith-Myles & Carlson 1998). Για να είναι προσωποποιημένη η αφήγηση επιλέχθηκε να γραφεί σε πρώτο πρόσωπο. Χρησιμοποιήθηκαν φράσεις για να ανταποκρίνονται στα διαφορετικά είδη των προτάσεων που ενδείκνυται να περιλαμβάνονται στα κείμενα των κοινωνικών ιστοριών. Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένες από αυτές:

- Περιγραφική: «Κάποιοι χώροι του μουσείου, όπως η είσοδος (χώρος υποδοχής/φουαγιέ) έχουν περισσότερη φασαρία, ενώ άλλοι είναι πιο ήσυχoi».
- Καταφατική: «Μέσα στο μουσείο υπάρχουν παντού φύλακες».
- Αντίληψης: «Θυμάμαι τους κανόνες και είναι όλοι χαρούμενοι».
- Καθοδήγησης: «Μπορώ να αφήσω το πανωφόρι ή την τσάντα μου στα ντουλάπια για να μην τα κουβαλάω μαζί μου».
- Συνεργατική: «Αν χαθώ και δεν μπορώ να βρω την οικογένειά μου, μπορώ να ζητήσω βοήθεια από τους φύλακες».

Μετά την ολοκλήρωση του πρώτου σταδίου της δημιουργίας του φυλλαδίου κοινωνικής ιστορίας θεωρήθηκε απαραίτητη η συνεργασία με κάποιον φορέα που ασχολείται με άτομα στο φάσμα του αυτισμού. Για το λόγο αυτό υπήρξε επικοινωνία με το Κέντρο Αυτισμού «Αχτίδα». Πρόκειται για έναν σύλλογο γονέων και φίλων αυτιστικών ατόμων της Β. Ελλάδος που εδρεύει στην Καλαμαριά Θεσσαλονίκης. Μετά την τηλεφωνική επικοινωνία ορίστηκε συνάντηση στο μουσείο με την ψυχολόγο του Κέντρου, κ. Σταυρούλα Βαρσάκη. Ο σκοπός της συνάντησης ήταν η μελέτη του φυλλαδίου και η συζήτηση για προτάσεις και αλλαγές.

Στη διάρκεια αυτής της συνάντησης η κ. Βαρσάκη αφού μελέτησε το φυλλάδιο πρότεινε ορισμένες αλλαγές στα κείμενα καθώς και στη δομή του. Πιο συγκεκριμένα πρότεινε ο τίτλος να περιλαμβάνει τον αριθμό των βημάτων της κοινωνικής ιστορίας. Με τον τρόπο αυτό προέκυψε ο τίτλος: «Το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης σε 8 βήματα». Επίσης, επειδή, εκτός των βημάτων, υπάρχει και επιπλέον πληροφοριακό υλικό αυτό προτάθηκε να επισημαίνεται με διαφορετικό χρώμα στη γραμματοσειρά. Πιο πριν ξεχώριζε μόνο από το σκίτσο που το συνόδευε. Η κ. Βαρσάκη συνέστησε επίσης να αποφεύγεται η χρήση του «αν» και του «όταν», όπου είναι εφικτό. Έγινε προσπάθεια να είναι σύντομες οι λεζάντες/επεξηγήσεις των εικόνων και κάθε εικόνα με τη λεζάντα της να αποτελεί μία σελίδα δημιουργώντας τη δομή μιας κοινωνικής ιστορίας. Παρά ταύτα σε κάποια σημεία οι πληροφορίες είναι περισσότερες. Αποφασίστηκε όμως να παραμείνουν και να μη μειωθούν καθώς, εφόσον δεν πρόκειται για εξατομικευμένο υλικό παρέμβασης, ίσως σε κάποια άτομα περισσότερο λειτουργικά, να υπάρχει

μεγαλύτερο όφελος από το επιπλέον υλικό. Συμπληρώθηκε, επίσης, η πληροφορία για την ύπαρξη τουαλέτας στον χώρο του μουσείου. Σε επόμενη επικοινωνία με την κ. Βαρσάκη προτάθηκε να εκτυπωθούν και να πλαστικοποιηθούν οι φράσεις «Χρειάζομαι διάλειμμα» και «Θέλω να πάω σπίτι». Στην τελευταία υπάρχει και η σχεδιαστική απεικόνιση ενός σπιτιού. Η πρόταση αυτή έγινε διότι όπως ανέφερε η κ. Βαρσάκη ενδέχεται κάποια άτομα λιγότερο λειτουργικά να μην χρησιμοποιούν σχεδόν καθόλου λόγο, επομένως θα είναι χρήσιμο να υπάρχουν οι καρτέλες αυτές ως επιπλέον εποπτικό υλικό που είτε θα δίνεται από το προσωπικό φύλαξης του μουσείου στο πλαίσιο της επίσκεψης και θα επιστρέφεται μετά από αυτή, είτε θα το έχουν εκτυπώσει πριν την επίσκεψη οι συνοδοί των παιδιών. Η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του φυλλαδίου θα ελεγχθεί και περαιτέρω.

Για την ύπαρξη του υλικού αυτού ενημερώθηκαν τα Ειδικά Σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Θεσσαλονίκης στο πλαίσιο της 2^{ης} Συνάντησης Εκπαιδευτικών Ειδικών Σχολείων με θέμα «Νέες προτάσεις υλοποίησης Προγραμμάτων Αγωγής Υγείας, Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Πολιτιστικών Θεμάτων» που πραγματοποιήθηκε στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσσαλονίκης στις 17 Ιουνίου 2016.

Το φυλλάδιο της κοινωνικής ιστορίας έχει αναρτηθεί στην επίσημη ιστοσελίδα του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης. Επίσης, το υλικό αυτό εκτυπώθηκε, πλαστικοποιήθηκε και με την μορφή σπινάκι είναι δυνατό να δανειστεί, μαζί με τις καρτέλες που προαναφέρθηκαν, σε όποιον το ζητήσει από το προσωπικό φύλαξης στην είσοδο του μουσείου.

Αντί επιλόγου

Σύμφωνα με την Rudy (2009) πολλά παιδιά που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού έχουν πάθος με τη μάθηση. Όμως, εξαιτίας των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν με την αφηρημένη σκέψη, την ύπαρξη πολλαπλών ερεθισμάτων από το περιβάλλον, τις αλλαγές στο καθημερινό πρόγραμμα και την κοινωνική αλληλεπίδραση δυσχεραίνεται η μάθηση τόσο στο σχολείο, όσο και στο μουσείο. Ένα επιπλέον εμπόδιο αποτελεί το γεγονός ότι κάθε μουσείο, πινακοθήκη ή γενικότερα χώρος πολιτισμού έχει τις δικές του ιδιαιτερότητες και τους δικούς του περιορισμούς.

Όμως, τα παιδιά που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού έχουν και ένα σημαντικό πλεονέκτημα: αφομοιώνουν σε μεγάλο βαθμό τις γνώσεις μέσω της οπτικής οδού. Κάποια παιδιά έχουν αυτό που ονομάζεται «φωτογραφική μνήμη». Για τον λόγο αυτόν οι κοινωνικές ιστορίες αποτελούν ένα τόσο χρήσιμο εργαλείο τόσο για τους παιδαγωγούς, όσο και για τους γονείς.

Βέβαια, μια κοινωνική ιστορία βοηθά τα άτομα στο φάσμα του αυτισμού να φτάσουν ως την είσοδο του μουσείου όμως στη συνέχεια μπορεί να μην προσφέρονται προγράμματα,

δράσεις ή εκδηλώσεις στις οποίες να μπορούν να συμμετάσχουν. Παρά ταύτα η κοινωνική ιστορία είναι ένα εργαλείο προσβασιμότητας εύκολο στη δημιουργία του και εύκολο στην εφαρμογή του. Σε κάθε δε περίπτωση αποτελεί το πρώτο βήμα για την διευκόλυνση της πρόσβασης για τα άτομα που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού.¹⁵

Να σημειωθεί ότι οι κοινωνικές ιστορίες αξιοποιούνται ευρέως από τους ειδικούς παιδαγωγούς καθώς συνιστούν συνηθισμένη και προτιμητέα παρέμβαση για τη βελτίωση της συμπεριφοράς των παιδιών που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού και του συνδρόμου Asperger αλλά και για την εκμάθηση δεξιοτήτων. Για την αποτελεσματικότητά τους όμως στον χώρο των μουσείων δεν υπάρχουν ακόμη επαρκή ερευνητικά δεδομένα. Επομένως θα πρέπει να διεξαχθούν περαιτέρω έρευνες σε συνεργασία με οικογένειες, φορείς και σχολεία για να διαπιστωθεί η αποτελεσματικότητα της χρήσης τους σε χώρους πολιτισμού.

Σε κάθε δε περίπτωση, για να υπάρξουν τα μέγιστα οφέλη θα πρέπει να υφίσταται ένα θεσμικό πλαίσιο που θα διευκολύνει την προσπάθεια ανάδειξης του κοινωνικού ρόλου των μουσείων. Στην Ελλάδα, δυστυχώς, το θεσμικό αυτό πλαίσιο απουσιάζει ενώ συχνά ο κρατικός μηχανισμός δημιουργεί επιπρόσθετα εμπόδια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κατάργηση των τμημάτων δημοσίων σχέσεων και των τμημάτων εκθέσεων από τις εφορείες αρχαιοτήτων αλλά και από τα μεγάλα δημόσια μουσεία της χώρας που αποτελούν ανεξάρτητες υπηρεσίες του Υπουργείου. Από τη στιγμή που με το Προεδρικό Διάταγμα (Π.Δ.) 104/2014 (ΦΕΚ Α' 171/28.8.2014) εφαρμόστηκε ο νέος οργανισμός του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, εγείροντας, φυσικά, πολλές αντιδράσεις, τα τμήματα αυτά υφίστανται μόνο στη Διεύθυνση Μουσείων (Δερμιτζάκη 2003· Μιχαηλίδου 2003).

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Αργυρόπουλος, Β. (2015). Πρόλογος. Στο Β. Αργυρόπουλος, Σ. Χαμονικολάου & Χ. Κανάρη (Επιμ.), *Πολιτισμός/Ειδική Αγωγή. Η πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων* (σ. 8-11). Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Austin, K. (2011). *Teaching social skills through social narratives: Another evidence-based practice*. Ανάκτηση 6.6.2016 από: <http://www.ttacnews.vcu.edu/2011/09/teaching-social-skills-through-social-narratives-another-evidence-based-practice/>

- Bledsoe, R., Myles, B. & Simpson, R. (2003). "Use a social story intervention to improve mealtime skills of an adolescent with Asperger syndrome", *Sage Publications and The National Autistic Society*, 7 (3), 289-295.
- Γκαζή, Α. (2004). «Μουσεία για τον 21ο αιώνα», *Τετράδια Μουσειολογίας*, 1, 3-12.
- Γρηγορίου, Φ. (2015). Διαταραχές αυτιστικού φάσματος (ΔΑΦ). Στο Β. Αργυρόπουλος, Σ. Χαμονικολάου & Χ. Κανάρη (Επιμ.), *Πολιτισμός/Ειδική Αγωγή. Η πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων* (σ. 59-79). Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Crozier, S. & Sileo, N. (2005). "Encouraging positive behavior with social stories. An intervention for children with autism spectrum disorders", *Teaching Exceptional Children*, 37(6), 26-31.
- Crozier, S. & Tincani, M. (2007). "Effects of social stories on prosocial behavior of preschool children with autism spectrum disorders", *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 37, 1803-1814.
- Crozier, S. & Tincani, M. (2005). "Using a modified social story to decrease disruptive behavior of a child with autism", *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 20(3), 150-157.
- Δερμιτζάκη, Κ. (2003). «Ήθος και συλλεκτική πολιτική στον χώρο των μουσείων», *Το Μουσείο*, 3, 4-7.
- Κάλου, Α. (2015). Το σύγχρονο μουσείο: Ένα μουσείο ανοικτό προς όλους. Στο Β. Αργυρόπουλος, Σ. Χαμονικολάου & Χ. Κανάρη (Επιμ.), *Πολιτισμός/Ειδική Αγωγή. Η πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων* (σ. 204-212). Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Kuttler, S., Smith-Myles, B. & Carlson, J. (1998). "The use of social stories to reduce precursors to tantrum behavior in a student with autism", *Focus on Autism and other Developmental Disabilities*, 13(3), 176-182.
- Merriman, N. (1999). «Ανοίγοντας τα Μουσεία στο Κοινό», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72, 43-46.
- Μιχαηλίδου, Μ. (2003). «Μουσείο: Πορεία και προοπτικές προς τον 21ο αιώνα», *Το Μουσείο*, 4, 4-6.
- Μουσούρη, Θ. (1999). «Μουσεία για Όλους; Προγράμματα Προσέγγισης στο Διεθνή Χώρο», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 73, 65-69.
- Νόμος 3699/2008. Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση Ατόμων με Αναπηρία ή με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες. ΦΕΚ Α΄ 199/2.10.2008.
- Οικονόμου, Μ. (1999). «Μουσεία για τους ανθρώπους ή για τα αντικείμενα;», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72, 50-55.
- Προεδρικό Διάταγμα (Π.Δ.) 104/2014. Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, ΦΕΚ Α΄ 171/28.8.2014.

- Rappolt-Schlichtmann, G. & Daley, S. (2013). "Providing access to engagement in learning: The potential of universal design for learning in museum design", *Curator, The Museum Journal*, 56(3), 307-321.
- Rudy, L. (2009). Autism, inclusion and museums. Ανάκτηση 27.6.2016 από: <https://museumaudience.wordpress.com/2010/11/26/autism-and-museums/>
- Sansosti, F. & Powell-Smith, K. (2006). "Using social stories to improve the social behavior of children with Asperger syndrome", *Journal of Positive Behavior Interventions*, 8(1), 43-57.
- Scattone, D., Wilczynski, S., Edwards, R. & Rabian, B. (2002). "Decreasing disruptive behaviors of children with autism using social stories", *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 32(6), 535-543.
- Simpson, R., (2005). "Evidence-based practices and students with autism spectrum disorders", *Focus on Autism and other Developmental Disabilities*, 20(3), 140-149.
- Σταματέλου, Α. (2007). «Διεθνής ημέρα των μουσείων 1992 - 2005: Νέες τάσεις, νέες προκλήσεις», *Το Μουσείο*, 3, 18-22.
- Τσιτούρη, Α. (2005). «Καθολική πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε χώρους πολιτισμού: Πραγματικότητα ή ουτοπία;», *Τετράδια Μουσειολογίας*, 2, 37-42.
- Williams, K. (1995). "Understanding the student with Asperger syndrome: Guidelines for teachers", *Focus on Autistic Behavior*, 10(2), 9-16.
- Wragge, A. (2011). Social narratives: Overview - Defining social narratives. Ανάκτηση 2.6.2016 από: www.autisinternetmodules.org.

Βασικές διαδικτυακές πηγές

Autisminthemuseum:

<http://www.autisminthemuseum.org/p/blog-page.html> (τελ. επισκ. 6.6.2016).

Design for All is design tailored to human diversity:

www.designforall.org/design.php (τελ. επισκ. 6.6.2016).

Design for all - Ο καθολικός σχεδιασμός και η εφαρμογή του στην εκπαίδευση:

www.pischools.gr/special_education_new/ftp/.../katholikos_sxediasmos_final.doc (τελ. επισκ. 6.6.2016).

Υπουργείο Υγείας:

<https://www.moh.gov.gr/articles/health/agogi-ygeias/601-empodizomena-atoma> (τελ. επισκ. 6.6.2016).

Σημειώσεις

¹ Βλ. www.moh.gov.gr/articles/health/agogi-ygeias/601-empodizomena-atoma

² Βλ. www.designforall.org/design.php

³ Βλ. www.pi-schools.gr/special_education_new/ftp/.../katholikos_sxediasmos_final.doc

- ⁴ Βλ. σχετικά με
 το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο: www.namuseum.gr/education/amea-gr.html),
 το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο:
www.byzantinemuseum.gr/el/educational_programme_dept/disabled/
 το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης: (www.amth.gr/visit/accessibility
 το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού: www.mbp.gr/edu/ekpaideytika-programmata/1.2/amea
 το Ολυμπιακό Μουσείο Θεσσαλονίκης: www.olympicmuseum-thessaloniki.org/
 το Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης:
www.mmca.org.gr/mmst/el/education.htm?m=5
 το Μουσείο Μπενάκη: (www.benaki.gr/index.asp?lang=gr&id=30201),
 το Ελληνικό Παιδικό Μουσείο:
www.hcm.gr/BIGFrame/BIGFramesMainFirstPage.asp?LANG=GR
 το Παιδικό Μουσείο Θεσσαλονίκης: (www.paidikomouseio.gr/to-mouseio
 το Μουσείο Ελληνικής Παιδικής Τέχνης:
www.childrensartmuseum.gr/view_subpage/35/programmata-gia-amea
 το Μουσείο Πέτρας και Μαντινάδας «Λυχνοστάτης»:
www.lychnostatis.gr/index.php?page=odigies&hl=el_GR
 το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας του ΥΠ.ΠΟ.Α.:
www.yppo.gr/5/g5161.jsp?obj_id=11170
 το Μουσείο Αφής: www.tactualmuseum.gr/html/educ.htm
 το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης: www.nhmc.uoc.gr/el/education/school-groups-programs
- ⁵ Βλ. www.greekstatemuseum.com/kmst/education/accessibility.html
- ⁶ Βλ. <http://www.museodelprado.es/en/visit-the-museum>).
- ⁷ Βλ. http://mv.vatican.va/3_EN/pages/z-Info/MV_Info_Servizi.html
- ⁸ Βλ. <http://www.britishmuseum.org/visiting/access.aspx>
- ⁹ Βλ. <http://www.louvre.fr/en/accessibility>
- ¹⁰ Βλ. <http://www.sciencemuseum.org.uk/visitmuseum/accessibility>
- ¹¹ Βλ. <http://www.rafmuseum.org.uk/london/things-to-see-and-do/autism.aspx>).
- ¹² Βλ. (<http://www.vam.ac.uk/info/disability-access#visitors-with-learning-disabilities-and-dyslexia>
- ¹³ Βλ. <http://www.autisminthemuseum.org/p/blog-page.html>
- ¹⁴ Βλ. σχετικά τις ιστοσελίδες των μουσείων:
 Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης της Ν. Υόρκης:
<http://www.metmuseum.org/~media/Files/Events/Programs/Progs%20for%20Visitors%20with%20Disabilities/Social%20Narrative%20Children.pdf>
 Παιδικό Μουσείο της Βοστώνης:
<http://www.bostonchildrensmuseum.org/sites/default/files/pdfs/BCM-Social-Stories.pdf>).
 Παιδικό Μουσείο του Πίτσμπουργκ:
<http://www.pittsburghkids.org/visit/accessibility>;
 Παιδικό Μουσείο του Σικάγο:
<http://www.chicagochildrensmuseum.org/index.php/about/accessibility-inclusion>;
 Μουσεία του Ινστιτούτου Σμιθσόνιαν:
<http://www.si.edu/Accessibility/NMNH-Social-Stories>
¹⁵ <http://www.autisminthemuseum.org/p/blog-page.html>